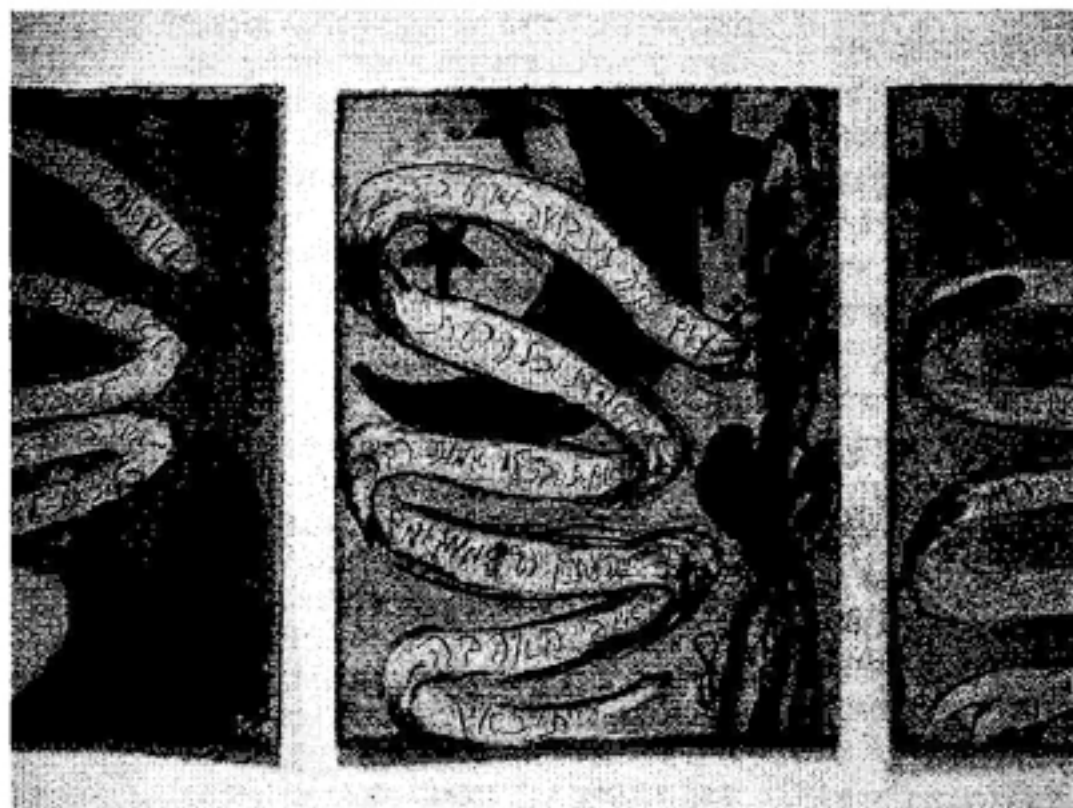

נפש הנפשות

משה גרשוני, מתוך "ארבעה שירים רציניים", 1986. צילום: עוזי צור

תב יד מעל רישום פרח המגניח מעלים, וממוסס במים את המתארים עד שהדימוי כמו מתפשט, ומנגר רושם בקצה אחד מעלה הכותרת מין שיי עד ערוזה מסולסל כנגיעה של גופניות ממשית. וישנו דיפטיך של הפכים מ-1984, של אור וחושך שהצבעוניות מתגנבת בהם חמה וקרה. באחר, על נייר ספוג כמו במיצי גוף צהבהבים גרשוני מכייר בלבן את הדחם, ובתוכו מתחפץ רים ורעים של דם בצבע זכוכית. בשני צומחים בחושך צמחים של אור ירוק-צהוב מסביב לאור לבן ודור כודר של דם.

וברישום מתחילת שנות ה-80 של ראשו של "יצחק", רישום ריאליסטי מגושם כמעט, גרשוני מוחק את רישום הפחם ומרגיש רק את תווי הפנים ומתחת כותב את שמו והאותיות כמו בורחות זו מזו. זהו רישום על נייר שהצהיב ושר ליו מתפוררים, חשוף לחלוטין הוא נאחז בקיר. האם זהו יצחק שלו והקדש הציד "יצחקו יצחקו בפרחים גדולים אהבתך"? האם זהו יצחק של ציורי העקדה?

"ארבעה שירים רציניים" מ-1986 הם שיי שה גליונות זהים בגודלם כבתי שיר, בהשראת ברהמס. הרביעי עושה שימוש במלותיו של פאולוס ב"איגרת הראשונה אל הקורינתים": "אם בלשונות אנשים ומלאכים אדבר ואין בי אהבה הייתי כנחושת הומה או כצלצל תרועה". גרשוני כותב את שורות לאורך רגלים המתפת- לים ברוח, כאיור נזירים מספר ימי-ביניים, בין כוכבים וסהרים מוסלמיים. הסרטים הנחשיים קשורים לגבעולי פרחים או ללהבי ברושים המ- שמישים להם כתרנים פואטיים. ועבודה יוצאת דופן אחרת, מ-2012, היא בדרבוע שגרשוני מצפה בשכבה עבה של שחור עד שמתקבלת מעין מראה שחורה. בתוך השחור הבוהק גרשוני הטמיע שאריות חיים.

עתר אשל בחרה להציג את נור הבריאה של גרשוני, כ"התגלות", ציור מ-1992 של זר מנצח חים, מוטיב חוזר ביצירתו. כתר עלי דפנה שמ- צויים בתנועה מתמדת, ועם זאת יש חושניות בקוויו, ויש בו מהמערבולת. הכתר אינו מונח על ראש המנצח אלא מקיף הילת אתר אדמדיה, ובה מתכהים עמומים אישונים של האדם שמ- עשה האהבה הפך אותו לרגע לאל ואת אהבת הבשרים לאלוהית.

עוניים, אולי סיוט של האמן אם לא יוכל להתפ- רנס מאמנותו. מסגורו של קרע העיתון במסגרת חדשה, כמו שגם נעשה לעמוד המשבצות והמ- רגרינה, מעניקה לו עוצמה של אובייקט כמעט, של רליק לא קדוש.

ויש קרע דף ממוסגר משנות ה-80, בו נר- בדים זה מעל זה שלושה רישומים: רישום מהיר וירטואוזי של פרח היביסקוס, מעליו רישום סמיך יותר שמתארו שזורים של גבר עירום שוכב ממבט צדי, רישום ריאליסטי שהוא כמ- עט זר לגרשוני המוכר, ומעליו נרשם $2+2=?$. הפרח מתאווה אל הגבר והגבר מחשב חישובים. "החצר האחורית" מ-1970 היא יוצאת דופן נוספת. דיפטיך המורכב משני חלונות זהים שהיו למין חתכי עומק באדמת חצר, כפיסול אקולוגי מוקדם שיהדהד אחר כך בעשייתו של אורי צ'רכה. ועבודה משנות ה-70 שהיא כתהליך שיכחה או השכחה, צילום בגווני חום שנמחק בתהליך הפיתוח הירני, ורק בחלקו העליון מציצות עדיין עיניה של ביאנקה אשל גרשוני. הצילום מחושק במסגרת אלומיניום כסופה לבל ימשיך להיעלם, תלוי במעלה הקיר ומאלץ אותך להתבונן למעלה.

ויש רישום בטוש שחור מ-2008 על נייר לא ממוסגר, בו גרשוני טווה מעגלים ההולכים וק- טנים אל עין המערבולת הסוחפת אותו ואותנו פנימה, רושם ברגישות של רעידות הנפש והיד רטט לא רצוני ולא אחיד של תנועה, והוא כותב "היום יום שלישי" "היום יום שני", כמנסה לתת באוכרן ההדרגתי סימנים. כנגד זוג עיגולים שחורים מדויקים מ-2009, לעצמם על הנייר כאישונים בוהים.

את הקומה העליונה אצר ארם גרשוני, שבי- חר בעיקר בעבודות מאמצע הדרך, שברובן הן בשרניות יותר, נושאות מטען ספרותי, בתלייה רחוסה היוצרת ריאקציה ביניהן, והוסיף מע- בורות הפורצלן של אביו, כ"פורצלן פגום של יהודים", יודאיקה סוטה ומדהימה שלו.

"נפש קטנה, תועה, נעימה, / אורחת-חב- רה של גופי", תירגם יורם ברונובסקי את שיר ערש-הדודי של הקיסר ארדיאנוס. וגרשוני מחבר ב-2005 את ארדיאנוס ל"והיי לי אם ואחות" של ביאליק וכותב: "נפש קטנה תועה, אחות וחברה לגופי", ומעצים את הערגה. גרשוני כותב בכ-

"מה שנותר", משה גרשוני, שנה למותו, אוצרים: אורי גרשוני, ארם גרשוני, עתר אשל, גלריה גבעון, תל אביב

בכניסה לגלריית הבית של משה גרשוני עומד מיותרם כיסא העץ המתקפל שלו, שהובא מביתו לתערוכה, ואפשר לר- מיין אותו מוצא בו מנוחה לרגע. עברה שנה מאז מותו.

עוצמת התערוכה היא בהבנה המצטברת עד כמה הכילה יצירתו של גרשוני, הנובעת מנפשו שהיו בה נפשות רבות: יצירה שיש בה מקום להכיל את זרמי האמנות השונים של זמנו, הן כרובים כרונולוגיים והן כרבי- די עומק, ואת הניגודים הבלתי אפשריים של ההווה הישראלית השסועה, וככל שעברו השנים הם נארגו בה למרכר ייחודי של אור וחושך; החילוני והרתי במובנו העמוק המיס- טי וכמורשת תרבותית (שפת התפילה שהיתה לשפה ויואלית אישית), הגלותי ומלח הארץ, אהבת הגברים וכאב העוולה לאחר, משקע השואה; וכל זאת לא מתוך פייסנות מרדדת אלא מתוך גדלות, ובלי לאבד את המצפן האישי הביקורתי והמוסרי. האישי החשוף עד תום מופקר באומץ לציבורי כעל מזבח. יציר- רתו של גרשוני גם השפיעה רבות על אמנים ישראלים בני דורות שונים, בניגוד לאמנים מרכזיים אחרים, כלביא או קופפרמן (בלי לג- רוע מחשיבותם), שהיו וגותרו כאיים לעצמם. התערוכה נאצרה על ידי בניו ובתו של גר- שוני ומכילה ריכוז מופעים של עושר יצירתו, של ניגודים היכולים לשכון יחדיו בנפש הנכר- נה. היא אינה משפחתית, היא בחינה אישית של כל אחד מהם כאמן את גוף העבודות שנשאר, רובן לא הוצגו מעולם וחלקן אף מפתיעות בנ- בולותן. מרתק לבחון את השוני בבחירה ובאופן ההצבה של כל אחד מהם את העבודות.

את קומת הכניסה אצר אורי גרשוני, שבחר עבודות בעיקר מתחילת וסוף הדרך, בתלייה מחושבת ומוארת מאוד. התחלה וסוף שיש בהם משהו כמעט סגפני, שלדי.

מעל הכיסא תלויה עבודה משנות ה-70. על נייר משבצות שהצהיב מאז גרשוני כתב "שלום לכם" באותיות רבועות המורכבות מנקודות עיפרון על גריר המשבצות, נקודה במשבצת. עבודה הנוגעת כמעט בעיוורון. ביטחון מגשש של איש צעיר, חלק מהחלוציות של המושגיות הישראלית. ממול תלויה "שלום לכם, ושנה טר- בה", שונה, משוחררת ואישית עד כאב, פשטות של מאסטר הבוטח בעצמו, ממולל בין אצבעותיו מלות פרידה. המלים כתובות בעיפ- רון באותיות הנדמות להצלפות, בין שברי טכרי- עות אצבעותיו כשיקוף של נוף פנימי.

בפנים החלל תלויה "6 גרם מרגרינה 28 מעלות, 1970", גרש-מרגרינה שנמס באמצע הדף, לפני 48 שנים-השאיר כתם שמגוני שע- ליו רשם גרשוני את מתארו של הגוש שהיה ומתחתיו בדייקנות כתב את המידע העובדתי, כניגוד לחושניות של המקרה עצמו. מאז נעכר הכתם והנייר הצהיב, אך העבודה הזו משמרת משהו מאותה מושגיות ראשונית של האמן הצעיר.

על קרע עמוד עיתון מ-1979 רשם גרשוני בעיפרון אדום אותיות מפוסקות, "פחד אלוהים" "פחד נורא", מופרדים זה מזה. קריאות מהפנים אל החוץ, מההווה שהיה לעתיד. ידו חולפת על פני מודעות הדרושים הסודות בעפרונות צב-